

SISTEMA EDUCATIU VALENCIÀ 1991-2011

EXPANSIÓ, LIBERALISME I CRISI

ALÍCIA VILLAR, FERRAN COLOM, JOSÉ BELTRÁN, FERNANDO ESTEBAN,
IGNACIO MARTÍNEZ, RODRIGO MARTÍNEZ I JUAN PECOURT
DEPARTAMENT DE SOCIOLOGIA I ANTROPOLOGIA SOCIAL
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Recepció: maig 2012; acceptació: novembre 2012

R E S U M

L'ARTICLE QUE PRESTEM OFEREIX UNA DESCRIPCIÓ QUANTITATIVA DE L'EVOLUCIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU VALENCIÀ DISPOSAT EN QUATRE APARTATS. PRIMERAMENT, ÉS PRESENTA EL MARC DELS POLÍTIQUES EDUCATIVES TAL I COM S'HAN ANAT CONFIGURANT A PARTIR D'UN SEQUIT DE REFORMES NORMATIVES A TRAVÉS DELS TRES LLEIS GENERALS EDUCATIVES, COM SON LA LOGSE, LOCE I LOE. A CONTINUACIÓ INCORPOREM DADES SOBRE L'EVOLUCIÓ DELS CENTRES EDUCATIUS, TANT DE TITULARITAT PÚBLICA, COM PRIVADA. TAMBÉ INCLOEM DADES SOBRE ESTUDIANTAT I PROFESSORAT EN TOTS ELS NIVELLS EDUCATIUS, COSA QUE ENS PERMET VEURE L'EVOLUCIÓ QUANTITATIVA EN ELS DARRERS 20 ANYS. SEGUIDAMENT, DEDIQUEM UN APARTAT AL FINANÇAMENT EDUCATIU. PER ÚLTIM, INCORPOREM UNES REFLEXIONS FINALS SOBRE EL PANORAMA DESCRIT I LES POSSIBLES TENDÈNCIES QUE S'APUNTEN PER A UN FUTUR PRÒXIM.

PARAULES CLAU

INDICADORS EDUCATIUS, POLÍTIQUES EDUCATIVES, EDUCACIÓ NO UNIVERSITÀRIA,
EDUCACIÓ UNIVERSITÀRIA

1. PRESENTACIÓ

Per a comprendre íntegrament el sistema educatiu valencià és necessari contextualitzar el panorama polític de l'Estat espanyol i la seua relació amb les reformes educatives en les darreres dues dècades. En aquest sentit, fa ara deu anys en aquesta revista, ja anticipàvem les tendències que podien derivar-se d'un cicle de polítiques conservadores: «la consolidació del conservadorisme després de les últimes eleccions generals, dèiem en aquell moment, i particularment al País Valencià com a un dels feus o bastions del govern en el poder, debilita encara més el panorama educatiu i permet preveure tendències

es poc esperançadores a curt i mitjà termini des del punt de vista de les polítiques educatives» (Anaya et al., 2002: 286). Una tendència que tornem a rescatar ara en l'article que presentem a continuació, tot centrant la nostra atenció en la seua traducció pràctica, és a dir, en les reformes marcades per un biaix liberal o neoliberal amb efectes privatitzadors.

Un factor determinant d'aquestes reformes en el plànol polític de l'Estat espanyol és l'alternança bipartidista iniciada des del període «demòcrata». En 1982, un any després del fallit colp d'estat, s'inicia un període reformista que permet l'arribada al poder del Partit Socialista i la consecució de fites

com ara la descentralització de l'Estat en Comunitats Autònomes, la integració en la Unió Europea (1986) i en l'OTAN, la reforma del mercat laboral, la reconversió de la indústria pesada, la reforma fiscal i també la reforma educativa. Entre 1993 i 2004, després d'un període de crisi econòmica i d'escàndols de corrupció, el govern compartiria el poder amb la centrea dreta per a, finalment, cedir el pas a l'elecció del Partit Popular en el període 1996-2004.

El desgast del partit conservador, accentuat per la seua implicació en la guerra d'Iraq, va atorgar de nou el poder al Partit Socialista fins a les eleccions generals de 2011, en les quals, després de l'aplicació de retallades socials, especialment en matèria laboral, tornaria el torn al partit majoritari de l'oposició que governa en l'actualitat.

En coherència amb aquesta alternança política pot analitzar-se també la successió de reformes educatives del període «demòcrata». Si analitzem la història de l'educació a Espanya s'observa que les reformes educatives de caràcter general han sigut escasses fins a 1990. Durant els últims dos segles tot just s'han portat a terme dues grans reformes, les quals són conegudes popularment amb els cognoms dels ministres que les van promulgar: la llei Moyano, en 1857 i la llei Villar Palasí, en 1970. La intensitat i brevetat del període republicà contrasta amb l'esterilitat i l'extensió de la dictadura. I al mateix temps, l'escassetat d'àmplies reformes educatives durant dues centúries contrasta amb la seua proliferació en el període d'alternança política dels darrers tres lustres, amb tres reformes consecutives i canvis substantius, d'arquitectura i de concepció.

Així, el govern del Partit Socialista (1982-1996) i el govern del Partit Popular (1996-2004), van promulgar ambdues reformes educatives (LOGSE, 1990, i LOCE, 2002, respectivament), i la més recent (LOE, 2006) en l'última legislatura socialista. En l'actualitat, de nou amb el govern conservador des de 2011, ja no s'aposta per una nova llei educativa, sinó per canvis substantius en la LOE, que de fet, actuen com si d'una nova reforma es tractara. Un exemple de la profunditat d'aquests canvis i de les seues repercussions és el Reial Decret-Llei 14/2012 per a la racionalització en l'àmbit educatiu, que la seua pretensió transformado-

ra ha donat lloc a mobilitzacions socials en tot el sistema educatiu.

A partir d'aquesta contextualització estatal, ens centrarem a continuació en el panorama del sistema educatiu valencià. Per a açò, posarem el focus d'atenció en alguns dels aspectes al voltant dels quals s'articula l'oferta de l'educació reglada en els seus diferents nivells, des de les etapes preobligatòries fins a l'educació superior. En primer lloc, ens detindrem, en una breu descripció que mostrarà l'evolució dels centres educatius, tant en allò que es refereix a la seua expansió, com a la redistribució d'aquesta en relació amb la titularitat, és a dir, pública o privada. En l'apartat següent es recolliran les dades de demografia educativa relatives als seus actors principals: estudiantat i professorat. Novament, les dades sobre estudiantat es projectaran atenent a variables específiques de context, com és l'augment de l'oferta a causa de l'augment dels anys d'ensenyament obligatori, la titularitat dels centres, el creixement de la població estrangera, els resultats de rendiment educatiu i la presència creixent de les dones a la universitat. Respecte al professorat, es mostrarà també l'evolució al llarg de les dues dècades que ocupen la nostra anàlisi, tot diferenciant entre professorat no universitari i universitari. En ambdós casos, paga la pena assenyalar que en el moment de finalitzar aquest article ens trobem en un punt d'inflexió, en un marcat canvi de tendència respecte al cicle alcista experimentat fins a ara. L'apartat dedicat al finançament permetrà observar les dades de despesa pública en educació no universitària, que en el cas del País Valencià presenta diferències significatives en comparació amb la resta de l'Estat. En allò referent al finançament universitari, s'observa un creixent augment d'inversions en educació superior vinculat a un correlatiu endeutament, que en l'actual conjuntura de crisi resulta difícil d'explicar i de fer front. Precisament a aquesta era de crisi es dedica l'últim apartat, el qual ha sigut escrit quasi a mode d'addenda urgent per a deixar constància de la naturalesa profunda dels canvis que estan tenint lloc. Aquests canvis adquireixen una major previsió en el marc d'una lògica, en tant que deriva o tendència, de les polítiques educatives que, precisament, troben els

seus precedents en la llum que aporten les dades que presentem i l'impacte que aquestes poden tenir en el present i en un futur a curt termini.

2. PANORAMA DEL SISTEMA EDUCATIU VALENCIÀ

2.1. Centres educatius

Si atenem a les xifres relatives a les unitats i centres formatius en ensenyaments no universitaris, en el curs 2009-10 podem observar (taula 1) que en educació infantil hi ha un total de 1.830

centres que imparteixen aquest nivell educatiu, dels que 1.168 són públics (63,8%) i 662 són privats (36,1%). Si, per a evitar la distorsió de les diferències en la grandària dels centres, atenem a les unitats docents, trobem que les proporcions són semblants: d'un total de 9.091 unitats, 5.848 (64,3%) estan en Centres públics i 3.243 (35,6%) en privats. Si observem l'evolució de les dades des del curs 1999-2000 fins al 2009-10, es passa d'un 72,5% de centres públics al 63,8% ja mencionat (o del 71,5% al 64,3% si parlem d'unitats docents).

Taula 1

Evolució del nombre de centres i unitats en els ensenyaments no universitaris per nivell educatiu i sector de titularitat. Període 1999-2010

		Infantil		Primària		ESO		Batxillerat (1)		FP	
	Curs	99-00	09-10	99-00	09-10	99-00	09-10	99-00	09-10	99-00	09-10
Públics	Centres	1.068	1.168	1.043	998	935	377	244	317	182	207
	Unitats	4.040	5.848	8.349	9.735	5.518	5.618	1.945	1.695	1.778	2.315
Privats	Centres	405	662	358	361	360	336	109	118	102	95
	Unitats	1.609	3.243	3.376	3.566	2.375	2.396	493	578	558	686
Total	Centres	1.473	1.830	1.401	1.359	1.295	713	353	435	284	302
	Unitats	5.649	9.091	11.725	13.301	7.893	8.014	2.438	2.273	2.336	3.001

Inclou BUP/COU en curs 99-00

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del ME i del CES.

Pel que es refereix a l'educació obligatòria, les xifres del curs 09-10 de centres que es dediquen a l'educació primària presenten resultats que van en la mateixa línia: el nombre total de centres que la imparteixen ascendeix a 1.359, dels quals 998 són públics (un 73,4%) i 361 són privats (26,5%). Igualment, si considerem les unitats, d'un total de 13.301, 9.735 estan en centres públics (un 73,1%) i 3.566 en centres privats (26,8%). Si observem l'evolució des del curs 1999-00, veiem que en educació primària es passa d'un 74,4% de centres públics a un 73,4%, una tendència decreixent que, no obstant, s'inverteix si considerem les unitats docents, en les quals la proporció de públiques passa d'un 71,2% al 73,1%.

D'altra banda, l'etapa de l'Educació Secundària Obligatòria (ESO) ofereix les dades següents: d'un total de 713 centres, 377 són públics (52,8%) i 336 són privats (47,1%). No obstant això, aqueixes xifres varien molt quan parlem en termes d'unitats: d'un total de 8.014 unitats, 5.618 estan agrupades en els centres públics (70,1%) i 2.396 en els privats (29,9%). L'ESO es va acabar d'implantar plenament el curs 1999-00, en què la proporció de centres públics era de 72,2%, baixant fins al 52,8% en el 2009-10. Si bé açò resulta molt cridaner, cal fixar-se en què la reducció del número de centres públics no es correspon amb una reducció de grups en centres públics, la qual cosa s'explica pel progressiu traspàs

de les unitats del primer cicle de l'ESO dels centres públics de Primària als centres públics de Secundària. De fet, la comparació en termes d'unitats docents manté pràcticament invariable la proporció entre els dos cursos comparats (un 69,9% d'unitats en centres públics en el curs 1999-00 i un 70,1% en el 2009-10).

Quant a l'educació postobligatòria, i també respecte el curs 2009-10, d'un total de 435 centres que imparteixen batxillerat, 317 són públics (72,8%) i 118 privats (27,1%), amb un total de 2.273 unitats de què, al seu torn, 1.695 estan en centres públics (un 74,5%) i 578 en privats (un 25,4%). Açò suposa un increment dels centres públics que en el curs 1999-00 eren el 69,1%, encara que —pel contrari—suposa també una reducció de les unitats en centres públics, que en el curs 1999-00 eren el 79,7% i passen a ser el 74,5%. De fet, es produeix una reducció del nombre de grups de batxillerat que es dona en exclusiva en els centres públics, ja que el nombre de grups en centres privats creix. En qual-sevol cas, cal interpretar açò amb cautela i estar pendents de l'evolució de les dades, ja que aquest efecte es pot deure, en part, als diferents ritmes d'implantació dels nous batxillerats després de la reforma educativa (en el curs 1999-00 encara coexistien amb el BUP).

Respecte al cas de la formació professional observem que un total de 302 centres imparteixen formació professional, dels quals 207 són públics (68,5%) i 95 són privats (31,4%). Si ens fixem en les unitats, veiem com es confirma i aprofundeix la diferència: d'un total de 3.001 unitats, 2.315 (77,1%) estan en centres públics i 686 (22,8%) en privats. Si ens parem a observar l'evolució des del curs 1999-00, la proporció de centres públics ha passat de 64% a un 68,5%. I si es consideren les dades en relació amb les unitats docents en centres públics, aquestes passen de ser el 76,1% al 77,1%. Aquesta tendència s'aprecia millor si s'observa amb només uns pocs anys més de perspectiva: el curs 1996-97 la diferència era de 2,4 punts favorable als centres privats (51,2%, enfront d'un 48,8%), passant en el curs 2009-10 a ser 37 punts favorable als públics (68,5%, enfront d'un 31,5%). Una tendència que sembla indicar que el creixement de la nova for-

mació professional —especialment la de grau superior, en la qual la proporció de centres públics és d'un 81%, front del 69% en els graus mitjans— està vinculat fonamentalment al desenvolupament de la xarxa de centres públics. Com ja s'ha assenyalat (Hernández, 2000: 207) aquesta major concentració dels centres privats de FP en la formació de grau mitjà està directament relacionada amb la necessitat de majors inversions que comporta la posada en marxa de cicles superiors.

Pel que es refereix al sistema universitari valencià, en l'última dècada s'ha produït una expansió considerable a causa del creixement de les institucions que ja existien i de l'aparició d'unes altres de noves. En 1991 hi havia 4 universitats, mentre que en 2012 hi ha un total de 8, de les quals 5 són públiques (Universitat de València-Estudi General (UVEG), Universitat Politècnica de València (UPV), Universitat d'Alacant (UA), Universitat Miguel Hernández (UMH) i Universitat Jaume I (UJI) i 2 són de titularitat privada, la Universitat Cardenal Herrera-CEU (UCH-CEU) i la Universitat Catòlica de València Sant Vicent Màrtir (UCV). La UCV és l'última institució que s'ha incorporat al sistema universitari, fundada l'any 2003 i directament vinculada a l'Arquebisbat de València. A més, l'administració valenciana ha llançat el projecte d'una universitat virtual: Valencian International University (VIU). Tal com apareix presentada en el seu web, es tracta d'una universitat pública de gestió privada i es defineix com una universitat presencial tecnològica amb un ensenyament en línia i audiovisual. A banda d'aquestes institucions, el sistema valencià també compta amb altres 2 universitats privades de recent ubicació en territori valencià: la Universitat Europea de Madrid, que compta amb un centre adscrit a València, i la Universitat Catòlica d'Alacant. La tendència sembla orientar-se, doncs, a una presència cada vegada major de l'educació privada dins de l'educació superior.

Els canvis que s'han produït en el sistema universitari han sigut molt profunds. A més del augment del nombre d'universitats i de l'expansió de les universitats existents, les institucions d'educació superior valenciana han hagut d'adaptar-se a les exigències de l'Espai Europeu d'Educació Superior

(EEES) reestructurant la seua oferta acadèmica. La nova ordenació del sistema universitari s'estructura en tres cicles: grau, màster i doctorat. Les titulacions de grau tenen una duració majoritàriament de 4 cursos acadèmics; els títols de postgrau es desenvolupen a través de màsters, els quals poden variar entre 1 i 2 cursos acadèmics de duració, una formació que constitueix el requisit d'accés al doctorat.

L'objectiu teòric i bàsic d'aquesta reforma és equiparar les titulacions oferides per les universitats valencianes a aquelles que s'imparteixen en altres estats europeus. En aquest sentit, en els últims anys, dins del procés de renovació de les titulacions del sistema universitari valencià, l'Agència Nacional d'Avaluació de la Qualitat i Acreditació (ANECA) ha verificat un total de 217 graus, així com 192 programes de doctorat i 292 Màsters (Ministeri d'Educació, 2011).

L'EEES forma part de la globalització creixent dels sistemes universitaris. Les universitats han hagut de fer un esforç important en aquest sentit, a causa de la competència interuniversitària i la importància cada vegada major dels mesuradors internacionals i dels rànquings globals (com el conegut rànquing Jiao Tong de les millors universitats del món). Les noves dinàmiques internacionals han obligat a les universitats valencianes a participar en els concursos estatals per aconseguir el segell de «Campus d'Excel·lència Internacional». Aquest programa estatal va ser impulsat per l'anterior govern socialista des del Ministeri d'Educació i que, en l'actualitat, ha sigut assumit pel Ministeri de Competitivitat, mitjançant el qual es tracta de desenvolupar programes d'investigació científica d'excel·lència internacional on les universitats de l'Estat espanyol optaran a presentar projectes competitius per aconseguir el segell acreditatiu de Campus Internacional, que inclou, a més, fonts de finançament específic per a desenvolupar els projectes presentats. Tant les universitats públiques valencianes, com les privades han optat a aquestes distincions, encara que només s'han consolidat dos d'ells: per un costat el *VLC/Campus* (format per la UVEG, la UPV i el CSIC) i, per l'altre, el *Campus-Habitat5U* (format per les 5 universitats públiques valencianes). Tanmateix, la convocatòria «Campus

d'Excel·lència Internacional», emmarcada dins de «l'Estratègia Universitària 2015», i que suposava una gran inversió en recursos i infraestructures per a les universitats, ha passat a ser prioritzada amb menys intensitat pel govern actual o, inclús, pot patir una pròxima paralització degut a la reestructuració de les polítiques per al sistema universitari en mans d'un nou govern estatal en sintonia amb el govern autonòmic valencià.

2.2. *Estudiantat*

2.2.1. Demografia educativa

Les dades de la demografia educativa dels darrers vint anys (1990-2010) ens indiquen, com a fenomen més general, l'existència d'una tendència a la contracció del nombre absolut de l'alumnat escolaritzat, produït fonamentalment per la significativa davallada de la natalitat que és va iniciar en els anys vuitanta. De fet, la població de 0 a 19 anys, és a dir, aquella escolaritzable en els nivells d'ensenyament no universitari, ha perdut un 17% d'efectius en el conjunt de l'Estat durant el període assenyalat, mentre que en el cas del sistema educatiu valencià aquesta reducció se situaria en un 10%. Aquesta davallada ha estat d'una magnitud superior a la d'altres factors que han fet augmentar el nombre d'efectius del sistema educatiu. En primer lloc, l'increment de les taxes d'escolarització en els nivells no obligatoris, conseqüència de l'increment de l'oferta de places d'educació infantil i de l'augment de la demanda d'ensenyaments postobligatoris. En segon lloc, l'aprovació de la LOGSE i l'augment que s'ha produït a l'ensenyament obligatori fins als 16 anys. I, finalment, de manera més recent, les noves migracions, que han crescut de manera exponencial als darrers anys.

Durant el conjunt del període analitzat s'ha perdut un 7% de l'alumnat no universitari en tot l'Estat, mentre que al sistema educatiu valencià aquesta reducció és limitaria a un 1%. Fins al curs 2000-01, la pèrdua absoluta d'efectius és constant en ambdós casos fins arribar a una reducció d'un 20% de l'alumnat. A partir del canvi de segle és produirà una inversió de la tendència que ha estat més intensa en el cas valencià, especialment per la

Taula 2
Evolució del nombre d'alumnat en els ensenyaments no universitaris al sistema educatiu valencià i a Espanya, per nivell educatiu i sector de titularitat Període 1990-2010

		Sistema educatiu valencià		Espanya	
		1990	2010	1990	2010
Educació Infantil	Total	104.959	192.826	1.004.481	1.870.992
	Públic	67.880	121.617	617.095	1.205.481
	Privat	37.079	71.209	387.386	665.511
Educació Primària/EGB (1r-6è)	Total	358.722	296.249	3.526.294	2.748.962
	Públic	236.832	199.560	2.307.006	1.856.687
	Privat	121.890	96.689	1.219.288	892.275
ESO/EGB (7è-8è)	Total	137.419	189.645	1.358.755	1.783.856
	Públic	82.682	124.148	867.936	1.174.906
	Privat	54.737	65.497	490.819	608.950
Batxillerats/BUP-COU	Total	145.671	61.594	1.592.330	670.055
	Públic	110.020	46.339	1.141.275	508.031
	Privat	35.651	15.255	451.055	162.024
Cicles Formatius/FP/PGS/PQPI	Total	80.648	78.116	854.746	658.582
	Públic	57.986	62.594	591.060	508.763
	Privat	22.662	15.522	263.686	149.819
Total Educació Secundària	Total	363.738	329.355	3.805.831	3.112.493
	Públic	250.688	233.081	2.600.271	2.191.700
	Privat	113.050	96.274	1.205.560	920.793
Total	Total	831.018	821.326	8.378.935	7.763.573
	Públic	557.542	556.557	5.547.318	5.271.325
	Privat	273.476	264.769	2.831.617	2.492.248

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació.

major incidència de l'arribada de nou alumnat immigrant, tot i no aconseguir compensar totalment les pèrdues del període anterior.

Si analitzem les dades referides a l'evolució de l'escolarització en els diferents nivells educatius constatem que hi ha hagut un important increment en l'educació infantil, centrada en l'expansió de l'oferta en el primer cicle (0 a 3 anys) i, en canvi,

una tendència a la baixa en els nivells educatius posteriors, tot i que en els darrers anys s'estaria produint un creixement centrat especialment en la formació professional. En el cas valencià, però, el creixement en l'escolarització en l'educació infantil hauria sigut més tardà i lleugerament inferior al del conjunt de l'Estat, com a conseqüència d'un menor increment de l'oferta pública, mentre

que la reducció en les etapes posteriors hauria sigut menor, sobretot, per efecte d'una recuperació més intensa de l'escolarització en els cicles formatius.

Pel que fa a l'evolució de l'escolarització per sectors de titularitat en el conjunt de l'Estat s'observa un manteniment de la distribució, encara que, en general, el sector públic perd menys alumnat (un 5%) que el privat (un 12%). Aquesta evolució en el cas valencià ha estat semblant fins a l'any 2000, però a partir d'aquell moment la recuperació dels efectius de l'alumnat escolaritzat ha estat més intensa, particularment, en el sector privat, de manera que finalment el sector públic no hauria perdut alumnat, mentre que en el sector privat la reducció seria només d'un 3%. Per altra banda, cal assenyalar l'existència de tres períodes diferenciats pel que fa a l'evolució de l'alumnat escolaritzat segons la titularitat dels centres:

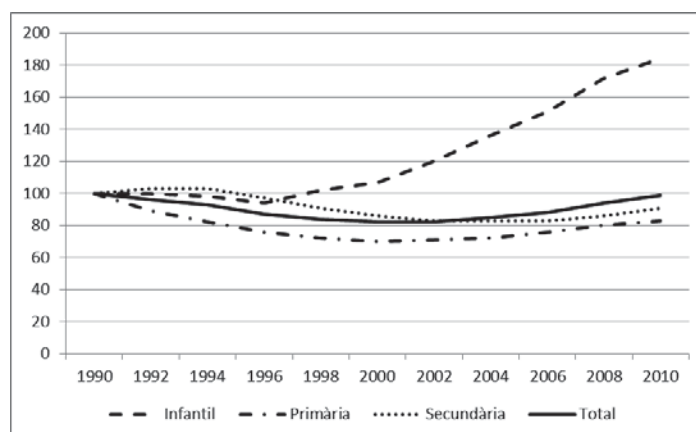
- a) Des de 1990 fins a 1996 la reducció de l'alumnat és més intensa en el sector privat.
- b) Des de 1996 fins a 2000, període de generalització de la LOGSE i de consolidació de governs de signe conservador, la tendència s'inverteix, de manera que la major reducció de l'alumnat és concentra en el sector públic.

- c) Finalment, des de 2000 fins a 2010, els increments generalitzats de l'alumnat per l'arribada d'alumnat estranger és produeixen d'una manera semblant en els dos sectors de titularitat, encara que en el cas valencià amb major intensitat i amb un cert avantatge en el sector privat.

Si analitzem els xifres per nivells educatius comprovem les particularitats del model valencià. En primer lloc, el creixement de l'alumnat en l'educació infantil ha estat menor en el sector públic que en el privat. En segon lloc la reducció de l'alumnat en els batxillerats ha estat semblant en els dos sectors de titularitat. I, finalment, en la formació professional, s'ha produït un increment de l'escolarització en el sector públic, mentre que en el sector privat la reducció ha arribat a ser molt important.

Com a resultat d'aquestes diferències, mentre en el conjunt de l'Estat el percentatge d'escolarització en el sector públic s'ha incrementat en un 3% en el període 1990-2010, en el cas valencià la variació ha estat només d'un 1%. Aquest resultat global amaga, com hem vist, l'existència de canvis de tendència significatius durant aquests anys:

Gràfic 1
Índex d'evolució de l'alumnat valencià en els ensenyaments no universitaris per nivell educatiu (1990 = 100)

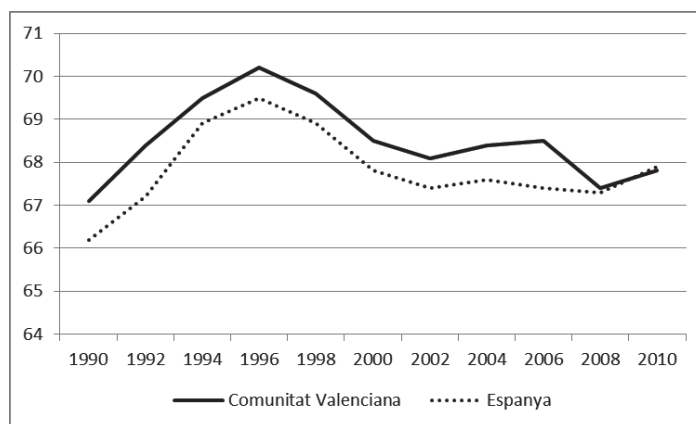
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Ministeri d'Educació.

- a) Fins a l'any 1996, el percentatge d'escolarització pública creix al País Valencià i a Espanya 3 punts percentuals.
- b) Des de 1996 fins al 2002 s'inicia un canvi de tendència i l'escolarització pública és reduïx en 2 punts percentuals en ambdós casos.
- c) Finalment des del 2002 fins al 2010, el percentatge d'escolarització pública tendeix a estabilitzar-se, però mentre que en el conjunt de l'Estat creix lleugerament, en el cas valencià és reduïx en una proporció semblant.

Tanmateix, cal considerar que, en el conjunt de l'Estat, els increments d'escolarització pública és produeixen en totes les etapes i, de manera més significativa, en els ensenyament no obligatoris (infantil,

batxillerats i cicles formatius); mentre que en el cas valencià només s'aprecien increments significatius en els percentatges d'escolarització pública en l'ESO i en els Cicles Formatius. Així doncs, al País Valencià s'hauria mantingut, durant la major part del període analitzat, un percentatge d'escolarització pública lleugerament superior al del conjunt de l'Estat, però a partir de l'any 2006 s'hi produeix una davallada centrada especialment en l'educació infantil i en els batxillerats. Aquesta particularitat del cas valencià estaria relacionada, d'una banda, amb l'aplicació de polítiques autonòmiques centrades en l'extensió del xec escolar en l'educació infantil i en la generalització de la concertació en els batxillerats; d'altra, amb la major concentració de l'alumnat estranger en les etapes obligatòries en els centres públics.

Gràfic 2
Evolució del percentatge d'escolarització de l'alumnat dels ensenyaments no universitaris en el sector públic valencià i a Espanya. Període 1990-2010

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Ministeri d'Educació.

Respecte a l'evolució de l'alumnat estranger en els primers nivells del sistema educatiu (infantil i primària) ha sigut creixent i espectacular durant els últims anys: en dades absolutes, a l'any 1994 hi havia 5.719 alumnes matriculats, una dècada després s'havien multiplicat per més de deu (62.071) i en 2010 s'ha arribat a 91.509. Aquesta evolució es troba en relació directa amb els fluxos d'entrada

d'immigrants, a més, tenint en compte que es tracta de la tercera comunitat autònoma amb major volum de població estrangera, estem davant d'un creixement que és major respecte a la mitjana de l'Estat (16,88% front al 13,31%). En suma, l'alumnat estranger suposa actualment el 12% del conjunt de l'alumnat matriculat, mentre que en 1995 representava menys de l'1% d'aquesta població.

L'alumnat estranger no es distribueix uniformement. Tendeix a concentrar-se en certs municipis pròxims als llocs de treball de les seues famílies i on s'hi pot trobar una major disponibilitat de vi-

vides i de lloguers més barats. Una conseqüència d'això és que solen aglutinar-se en col·legis públics del seu poble o barri (85%), el que pot interpretar-se com una forma de segregació (Carabaña, 2007).

Taula 3
Alumnat estranger en el sistema educatiu valencià 2004-2010

	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Centres públics	3.807	4.988	6.340	11.746	32.009	53.306	70.258	82.762	77.379
Centres privats	1.912	1.254	1.442	2.588	5.896	8.765	11.393	15.575	14.130
Total	5.719	6.242	7.782	14.334	37.905	62.071	81.651	98.337	91.509

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació.

A la taula podem observar l'evolució de l'alumnat matriculat en els centres públics i privats del sistema educatiu valencià. Després d'un augment continuat en la segona meitat de la dècada dels 2000, s'ha produït un canvi de tendència a partir de 2008, amb un descens del nombre d'alumnat matriculat gairebé del 6%, això significa que s'ha passat de 98.337 a 91.509. Tal i com ha passat en cursos anteriors, cal destacar que un gran nombre d'alumnat estranger està matriculat en centres públics, on s'acumulen el 84,55% de les matrícules.

Un altre aspecte descriptiu important respecte l'alumnat estranger és la procedència. El 35% són de la Unió Europea, el 33% d'Amèrica del Sud, el 18% són africans, el 5% és d'Àsia i Oceania. Aquestes procedències indiquen que més de la mitat de les famílies estrangeres podrien classificar-se culturalment, *grosso modo*, com a occidentals i cristianes, i més d'un terç té l'espanyol com a llengua materna.¹ Açò significa que la immigració planteja menys exigències al sistema educatiu d'aquelles que se suposarien a priori, almenys pel que fa a dues característiques bàsiques de la integració d'alumnat nouvingut: la llengua i la distància entre els costums de sa casa i les de l'escola.

Si desviem ara la mirada cap a la universitat, després de l'augment important de l'alumnat uni-

versitari en dècades anteriors, la demanda de nova matrícula ha tendit a estabilitzar-se des dels anys 90. Per tant, a pesar de l'augment de titulacions, la demanda s'ha mantingut estable, i inclús ha descendit lleugerament. En les universitats públiques s'observa un lleuger descens des dels 137.825 de l'estudiantat matriculat en el curs 2000-01 als 128.948 del curs 2009-10. Pel contrari, s'observa un augment en el nombre d'estudiants que aconsegueixen obtenir un títol universitari, passant de 15.849 en el 2000-01 a 17.056 en el 2008-09. D'altra banda, la internacionalització creixent de la universitat també es reflecteix en la composició de l'alumnat, que cada vegada és més divers i internacional. En els últims anys, s'ha donat un ampli creixement dels estudiants que han participat en el Programa Erasmus, que ha passat de 1.604 en 2000-01 a 4.958 en el 2009-10, segons apareix recollit en l'informe «Universitat societat més prop, 2000/2010», signat pels Consells Socials valencians. En termes totals els estudiants estrangers en les universitats valencianes suposen un 11,9% del total dels estudiants estrangers en l'Estat espanyol.

Un altre dels aspectes destacables en relació a l'estadística universitària és la proporció de dones que han accedit a la universitat en les últimes dècades del segle XX. En les universitats públiques

¹ Les proporcions podrien ser majors ja que molts xiquets empadronats amb nacionalitat europea són segona generació d'immigrants llatinoamericans o primera naturalitzada.

valencianes hi ha una major proporció de dones matriculades en tres de les cinc universitats. Destaca l'àmplia proporció en la Universitat de València i, al contrari, en la Universitat Politècnica de

València hi ha una proporció prou menor. S'aprecia un augment de la matrícula femenina fins als cursos 2003-04 i 2004-05 i un lleuger descens en els cursos posteriors.

Taula 4
Dones matriculades en els universitats públiques valencianes. Període 1998-2010

	1998-99	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09	2009-10
UA	53,30	54,47	55,30	55,81	56,06	56,27	56,55	56,12	56,49	57,70	57,91	57,91
UJI	56,26	55,69	54,92	54,61	54,55	54,24	54,60	54,53	54,67	55,18	54,85	55,06
UMH	44,19	47,09	47,83	49,58	49,99	50,66	51,30	50,65	50,32	49,87	49,79	48,50
UPV	35,16	35,88	34,69	35,49	36,31	37,26	36,69	36,77	36,98	36,65	36,66	35,97
UVEG	64,01	64,36	64,41	64,73	65,13	65,40	64,37	63,46	61,72	60,76	58,95	57,47

Font: Institut Nacional d'Estadística

L'augment de la presència de les dones en la universitat ha suposat sovint que s'anomena com una tendència de «feminització de la universitat»; convé remarcar que no s'ha distribuït de manera equitativa respecte als barons, perquè continua produint-se distribucions no igualitàries en l'elecció d'estudis segons àrees de coneixement, així com altres situacions desigualitàries en el personal docent i investigador, sobretot pel que fa a les segregacions de gènere que continuen donant-se en la promoció de la carrera acadèmica (veure apartat 2.3.).

Si seguim amb les dades total respecte al sistema universitari, Tal i com hem mencionat al principi d'aquest apartat, existeixen en l'actualitat 8 universitats valencianes, 5 públiques, 2 privades i una 1 privada amb finançament públic. El total d'alumnat matriculat arriba a les 160.571 persones en el curs 2010-11. Un aspecte destacable és que el preu públic per crèdit és relativament baix si el comparem amb els preus d'altres universitats de l'Estat espanyol. Així, el preu pel crèdit en primera matrícula al sistema educatiu valencià se situa en 10,83 euros, mentre que al català costa 13,37 euros el crèdit i al madrileny 13,35 euros, d'acord amb les dades del Pla Plurianual de Finançament del sistema universitari públic valencià, 2010-2017.

2.2.2. Rendiment educatiu

Respecte a la temàtica del rendiment educatiu, cal destacar l'escassa disponibilitat de dades durant els darrers anys per poder fer comparació autonòmica, un fet que ha limitat les possibilitats de conèixer i controlar els efectes de la diversitat de polítiques aplicades en el camp educatiu. La Conselleria d'Educació valenciana és responsable de l'avaluació del seu sistema educatiu, però és una dels poques comunitats autònomes que, malgrat les recomanacions del Consell Escolar Valencià, no ha participat amb una ampliació de la mostra específica ni en el darrer Informe PISA 2009 (ME, 2011b), ni en cap dels anteriors, de manera que fins fa ben poc les úniques dades comparables a nivell autonòmic és referien a les proves diagnòstiques de l'any 1997 (INCE, 1998), segons els quals l'alumnat valencià se situava a la cua dels resultats en comprensió lectora i matemàtiques.

A partir de l'establiment de l'obligació de participar en els avaluacions generals de diagnòstic que estableix la LOE, l'Institut d'Avaluació que depèn del Ministeri d'Educació ha començat a publicar els seus resultats desagregats per comunitats autònomes referits a l'Educació Primària (ME, 2010) i a l'Educació Secundària Obligatoria (ME, 2011a), de manera que ja disposem de da-

des que ens permeten realitzar una valoració dels rendiments educatius de l'alumnat valencià. La principal conclusió d'aquestes avaluacions més recents seria la confirmació del fet que l'alumnat valencià se segueix situant entre els que obtenen pitjors resultats en totes les competències avaluades, i en tots els casos amb valors per sota de la

mitjana estatal. Els resultats de les proves de diagnòstic de 4t de Primària ens permeten comprovar que els dèficits en les mitjanes de l'alumnat valencià es concreten en uns baixos percentatges d'alumnat amb un nivell alt de competències i, en canvi, en uns elevats percentatges dels que obtenen un nivell baix de competències.

Taula 5
Percentatge d'alumnat en els nivells alts i baixos en la prova de diagnòstic de 4t de Primària. Any 2009

	Comunicació lingüística		Matemàtiques		Coneixement del vaig mesurar físic		Social i ciutadana	
	Nivell alt	Nivell baix	Nivell alt	Nivell baix	Nivell alt	Nivell baix	Nivell alt	Nivell baix
Espanya	26,8	17,0	20,4	18,5	27,7	16,8	28,7	17,2
País Valencià	23,3	18,3	17,8	19,2	10,9	30,1	18,0	27,1

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació.

En les proves de diagnòstic l'alumnat de 2n d'ESO obté uns resultats similars, encara que amb algunes particularitats significatives en les diferents desagregacions. Els resultats de l'alumnat valencià és torna a situar entre els pitjors, però a menor distància de la mitjana estatal. D'altra part, les dades segons sexe ens confirmen el model que ja s'ha observat en altres proves diagnòstiques, segons el qual les xiques obtenen millors resultats en els competències Lingüística o Social i ciutadana, mentre que els xics milloren els seus resultats en els competències Matemàtica o de Coneixement del medi físic. Finalment, els resultats

segons la titularitat del centre indiquen que els diferències son favorables a l'alumnat dels centres privats en totes les competències, i especialment en la Lingüística. Ara bé, la particularitat més significativa del cas valencià seria que la mitjana de l'alumnat dels centres públics valencians s'aproxima a l'estatal en aquesta mateixa tipologia de centres (excepte en la competència Lingüística), mentre que l'alumnat dels centres privats valencians obté resultats clarament inferiors a la mitjana estatal corresponent.

En resum, l'alumnat escolaritzat en el sistema educatiu valencià presenta, en general, uns resul-

Taula 6
Percentatge d'alumnat en els nivells alts i baixos en la prova de diagnòstic de 2n d'ESO. Any 2010

	Comunicació lingüística		Matemàtiques		Coneixement del vaig mesurar físic		Social i ciutadana	
	Nivell alt	Nivell baix	Nivell alt	Nivell baix	Nivell alt	Nivell baix	Nivell alt	Nivell baix
Espanya	27,0	17,8	24,1	17,8	26,2	17,5	27,9	17,9
País Valencià	22,0	20,0	19,3	17,8	20,9	16,6	25,4	17,6

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació.

tats clarament per sota de la mitjana estatal, encara que en l'ESO l'alumnat del sistema públic valencià hauria aconseguit uns nivells de competències del seu alumnat homologables a la mitjana estatal, mentre que els pitjors resultats comparatius de l'alumnat dels centres privats valencians explicarien bona part del dèficit general. I tot açò amb una desigual distribució de recursos que, com veurem en l'apartat referit al finançament, penalitza particularment l'alumnat escolaritzat en els centres públics valencians.

Finalment, una altra qüestió que sol destacar-se és el rendiment educatiu diferenciat de l'alumnat estranger. Lamentablement, el sistema educatiu valencià no ha participat en els successius informes PISA amb una mostra representativa, per la qual cosa no hi ha dades fiables respecte d'això. No obstant, es poden plantejar dues qüestions sobre aquest assumpte: d'una banda, és lògic esperar un rendiment diferencial major a favor de l'alumnat autòcton del que existeix en el conjunt de l'Estat,

donada la major densitat de població immigrant en les escoles valencianes (12% front al 10% a Espanya);² d'altra, al territori valencià s'ha creat en els darrers anys un escenari privilegiat per al fracàs i l'abandó escolar d'immigrants i autòctons, no tant per la pitjor qualitat de les seues escoles, sinó a causa de les millors o aparentment millors oportunitats en el segment secundari del mercat de treball (Enguita, 2011). Açò fa probable que l'actual crisi d'ocupació produïska millores en els indicadors educatius.

2.3. Professorat

El col·lectiu del professorat obté una proporció d'un 67,6% de dones. Aquesta tendència s'incrementa en les primeres etapes d'infantil i de primària (82,1%), altament feminitzades, reduint-se fins al 54,3% en les etapes superiors (ESO, Batxillerat, FP). Cal anotar que la proporció de dones és lleugerament major als centres privats (69,4%) que als públics (67%).

Taula 7

Professorat d'ensenyament no universitari. Sistema educatiu valencià. Curs 2009-10

	Infantil i Primària		ESO; Batxillerat; FP		Mixte (1)		TOTAL	
	Total	Dones	Total	Dones	Total	Dones	Total	Dones
Públics	20.724	16.640	25.025	13.511	4.197	2.961	52.854	35.440
Privats	5.351	4.701	7.524	4.161	2.264	2.435	17.272	11.994
Total	26.075	21.341	32.549	17.672	10.082	7.288	70.126	47.434

1) Professorat que compatibilitza docència en diversos nivells de Primària, ESO, FP o Batxillerat.

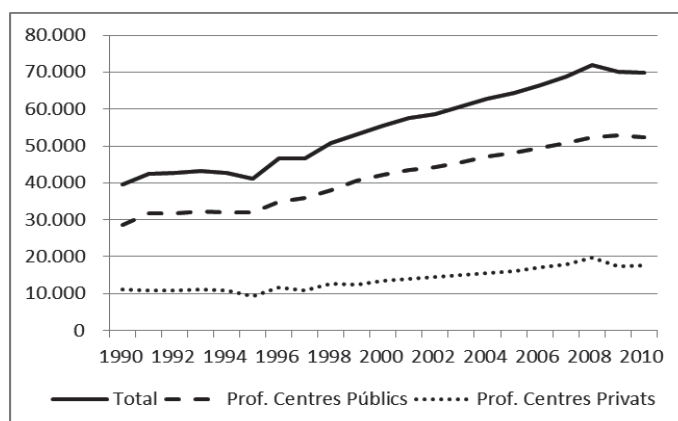
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Ministeri d'Educació.

Pel que fa a la distribució del professorat, un 75,3% està en centres públics. Com podem veure al gràfic 3 la tendència de creixement en l'educació de règim general que era constant des del curs 1995-96, especialment en l'ensenyament públic s'ha detingut en el curs 2008-09, invertint-se la tendència, sobretot pel descens del professorat de centres privats.

Quant al sistema universitari, les plantilles de les universitats públiques valencianes han experimentat un fort augment en l'última dècada, un fenomen visible tant entre el personal docent i investigador (PDI) com en el personal d'administració i serveis (PAS). L'any 2000, les universitats públiques comptaven amb una plantilla de 12.795 persones,

² Aquest diferencial és de 56 punts en comprensió lectora segons l'Informe PISA (Ministeri d'Educació, 2010). Comunitats autònomes amb elevada densitat d'alumnes immigrants com Catalunya, Madrid presenten una diferència entre autòctons i immigrants quelcom major (82 i 59 punts respectivament), mentre Andalusia presenta una diferència quelcom menor (53 punts).

Gràfic 3
Evolució de la distribució del professorat no universitari de règim general en al País Valencià segons la titularitat del centre. Període 1990-2010

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació.

de les que 8.693 eren PDI i 4.012 PAS. Deu anys més tard la plantilla havia augmentat a 16.102 persones (10.429 PDI i 5.673 PAS). A aquestes xifres caldria afegir el personal de les universitats privades que ha crescut considerablement amb la fundació de la UCV. L'any 2009-10, les dues universitats privades de la ciutat de València, UCV i UCH, comptaven amb un total de 1.147 persones entre el personal docent i investigador. En totes les universitats, tant en les públiques, com en les privades, destaca el nombre desproporcionat de professorat associat, que no té una vinculació estable amb les institucions educatives: en la UVEG són 975 associats, UPV 735 associats, UA 922 associats, UJI 468 associats, UMH 339 associats, UCV 219 associats, UCH 241 associats. En l'àmbit de les universitats privades, el professorat associat constitueix, amb diferen-

cia, el col·lectiu més ampli dins de la plantilla del professorat (CRUE, 2010). Aquestes dades mostren que, a pesar de l'intens augment de la plantilla, aquest s'ha basat en una certa precarització de la professió docent.

L'augment de les dones en la plantilla del personal docent i investigador de les universitats pot ser considerat com un fenomen rellevant dels darrers anys. Les ràtios d'homes sobre dones en el professorat universitari valencià entre 1998-99 a 2009-10 segueix una tendència d'augment del pes de les dones.

Aquesta tendència s'intensifica tenint en compte les cohorts d'edat, ja que a mesura que ens desplaçem cap a les cohorts de menor edat s'hi produeix una major incorporació de dones (MECD, 2012: 81). Tot i això, continua donant-se un panorama desfavorable per a les dones.

Taula 8
Ràtios d'homes sobre dones en el professorat universitari valencià
Període 1998-99 a 2009-10

1998-99	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09	2009-10
2,3	2,2	2,1	2,1	2,0	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8

Font: MECD (2012) a partir de dades de l'INE.

Segons les últimes dades disponibles, del curs 2009-10, les universitats públiques valencianes tenen una menor proporció de dones que les privades (taula 9). Entre les públiques aquelles que tenen un major percentatge de dones són la Universitat

Jaume I i la Universitat de València, tot i que cap de les dues supera el 40%.

Si observem un cas en concret del sistema universitari valencià, com és la Universitat de València, per tractar-se d'aquella que té el nombre més elevat de

Taula 9
Percentatge de dones en el personal docent i investigador de les universitats valencianes. Curs 2009-10

	% Dones
Total universitats públiques	34,4
UA	34,0
UJI	38,9
UMH	32,8
UPV	28,4
UVEG	38,4
Total universitats privades	42,5
CH-CEU	42,9
UCV	42,0

Font: Estadística Personal Universitario. 2009-10. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.

treballadors i treballadores, en els darrers deu anys s'ha donat un creixement continu de la proporció de dones en la plantilla de PDI fins a arribar al 40% en 2011 (taula 10). Si desagreguem les dades segons el

tipus de vinculació contractual, podem observar la tendència de creixement de les dones en el personal de vinculació no permanent, un creixement que s'està donant amb més força que en el cas dels homes.

Taula 10
Evolució del percentatge de dones i d'homes en el personal docent i investigador de la Universitat de València segons tipus de vinculació

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
% Dones respecte el total de PDI	36,5	36,8	37,2	37,3	37,3	37,4	38,3	38,5	40,1
% Dones vinculació no permanent (1)	15,2	13,2	14,1	14,7	14,4	14,7	16,4	21,4	20,8
% Homes vinculació no permanent (1)	22,8	21,6	22,1	22,8	22,7	22,2	23,2	24,0	26,4

Font: Elaboració pròpia a partir dels Recull de Dades Estadístiques Universitat de València dels cursos 2003-04 fins a 2010-11.

(1) Inclou places amb un contracte laboral no permanent.

Les últimes dades disponibles per al curs 2010-11, mostren que en la Universitat de València, el 51,8% de les dones del PDI tenen un contracte no permanent, mentre que en el cas dels homes aquesta xifra és d'un 44,2%, per tant, els homes continuen tenint unes millors condicions laborals pel fet d'ocupar més places de vinculació permanent. Les dones que s'estan incorporant en els darrers anys com a PDI estan ocupant, sobretot, places de vinculació no permanent (d'ajudants, d'ajudants doctores o contractades doctores), una dada que correlacionaria amb l'augment de dones amb estudis universitaris i de dones amb el nivell acadèmic de doctorat dels darrers anys i que els possibilita, en major mesura que en dècades passades, intentar optar a places de PDI. Per tot açò, en termes generals i sense fer una observació més detallada per branques de coneixement, podríem dir que les dones estan guanyant presència en els tipus de contractes relacionats amb l'inici de la carrera acadèmica.

2.4. Finançament

En l'anàlisi de l'evolució del finançament el sistema educatiu valencià es pot destacar que, malgrat l'increment de la despesa durant els últims anys (2000-2009), persisteixen els dèficits de finançament en el sector públic dels ensenyaments no universitaris. L'altre factor diferenciador del model valencià consistiria en un remarcable increment dels recursos públics destinats als centres concertats.

Les dades d'evolució ens mostren com la despesa pública valenciana en educació ha crescut a un major ritme que en el conjunt d'Espanya, bàsicament perquè el creixement de la població escolaritzada també ha estat superior. Aquesta diferència en el creixement és reproduït en els dos nivells educatius, però cal assenyalar que una part significativa del diferencial en el creixement de la despesa pública en els nivells no universitaris del sistema valencià caldria atribuir-lo al major increment dels recursos públics destinats a concerts educatius.

Taula 11
Evolució de la despesa pública en educació al País Valencià i a Espanya
Període 2000-2009

Despesa pública en educació	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
no universitària										
País Valencià	100	110	132	155	158	158	166	179	205	219
Espanya	100	106	117	126	135	144	158	170	185	195
Despesa pública en educació universitària										
País Valencià	100	111	121	147	143	132	157	182	200	219
Espanya	100	108	114	125	145	137	148	168	186	189
Despesa pública total en educació										
País Valencià	100	111	129	153	154	151	164	180	203	218
Espanya	100	107	115	125	136	143	155	170	186	194
Despesa en concerts educatius										
País Valencià	100	125	141	159	168	178	187	198	215	233
Espanya	100	110	120	127	138	149	161	170	185	202

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació. Estadística de l'Educació. Recursos econòmics destinats a l'educació.

El resultat de l'anàlisi del model valencià de finançament públic de l'educació mostra que en el conjunt de l'Estat se segueix destinant més diners per alumne escolaritzat en centres públics no universitaris (6.027 en l'any 2009) que en el sistema valencià (5.648). En canvi, la despesa pública destinada a concerts educatius per alumne escolaritzat en centres concertats valencians (3.300) supera la mitjana espanyola (2.988). Aquestes significatives diferències en la distribució dels recursos públics per alumne és confirmen amb les dades de l'indi-

cador del percentatge de despesa pública destinada a concerts educatius, ja que el cas valencià és caracteritzat durant tot el període analitzat per uns majors percentatges de recursos públics destinats a aquesta partida pressupostària. En resum, és pot concloure que l'increment de despesa pública valenciana en els ensenyaments no universitaris amaga un increment de la despesa pública destinada a la concertació, acompanyat de la persistència dels dèficits en la despesa per alumne escolaritzat en centres públics.

Taula 12
Evolució dels indicadors de despesa pública en educació no universitària per alumne en centres públics i concertats. Període 2000-2009

Despesa pública en centres públics per alumne de centres públics	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
País Valencià	3.026	3.264	3.927	4.564	4.526	4.395	4.516	4.762	5.394	5.648
Espanya	3.428	3.673	4.055	4.327	4.590	4.873	5.253	5.601	5.908	6.027
Despesa pública en concerts per alumne en centres concertats	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
País Valencià	1.880	1.940	2.178	2.437	2.567	2.713	2.660	2.791	3.054	3.300
Espanya	1.719	1.842	1.992	2.092	2.254	2.415	2.538	2.624	2.783	2.988
Despesa pública en concerts / Despesa pública en educació no universitària	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
País Valencià	17,0	19,4	18,2	17,5	18,2	19,3	19,2	18,9	17,9	18,1
Espanya	15,4	15,9	15,8	15,5	15,8	15,9	15,8	15,4	15,5	16,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació. Estadística de l'Educació. Recursos econòmics destinats a l'educació.

El context de crisi en el que vivim actualment es reflecteix en el sistema de finançament de les universitats públiques valencianes. El finançament de les universitats públiques ha estat depenent d'una sèrie de plans d'inversió acordats per la Generalitat Valenciana i les pròpies universitats. Així s'han acordat en els últims temps dos plans d'inversió. El primer, el de 1995-2001, que suposava una injecció de 445 milions d'euros, i el de 1999-2001 que implicava inversions per valor de 310 milions d'euros. En el 2008 es va signar un conveni d'inversions de 160 milions d'euros.

Les inversions per habitant de la Generalitat Valenciana en educació superior van passar de 101,7 euros en 2000 a 177,6 euros en el 2010, segons apareix en l'informe «Universitat societat més prop, 2000-10», mentre que el finançament per estudiant ha passat de 3.129 euros en el 2000 a 7.155 en el 2010. En termes de PIB, també és destacable l'augment de la inversió, passant del 0,59% del PIB en 1991 al 0,69% en el 2000 i al 0,89% en el 2010.

És indubtable que, junt amb l'augment del finançament per alumne, en els últims anys s'han

realitzat inversions en infraestructures de gran calat per part de les universitats valencianes. S'han construït nous edificis de serveis i centres docents, s'han reformat facultats i departaments, s'han construït complexos esportius i administratius, i s'han portat a terme importants inversions per a dotar a les universitats de parcs tecnològics per a desenvolupar investigacions amb un alt grau d'especialització, alhora que es vinculen a les demandes de l'estructura econòmica. En aquest sentit, s'ha realitzat un important esforç per acostar la universitat a l'empresa i a les noves necessitats de la competència econòmica i acadèmica.

Però al mateix temps s'han aconseguit uns nivells d'endeutament difícils de suportar, causats en part pels retards de l'administració a l'hora de complir amb els seus compromisos de pagament. A finals del 2008 la Generalitat Valenciana devia a les universitats públiques 891 milions d'euros, per la qual cosa aquestes van haver d'acceptar el pagament fraccionat del deute, que s'estendria fins a l'any 2022. No obstant això, en els últims mesos del 2011 la Generalitat tornava a incomplir els seus compromisos al no pagar les mensualitats de novembre i desembre del 2011. Els impagaments han obligat a les universitats a ajustar els pressupostos, retardar els programes d'inversió previstos i a recórrer a instruments d'inversió a curt termini.

3. REFLEXIONS FINALS SOBRE EL SISTEMA EDUCATIU VALENCIÀ EN TEMPS DE CRISI

la deriva del sistema educatiu valencià en les dues últimes dècades s'explica, sens dubte, com un cas singular orientat per un doble context: d'una banda, per la combinació de polítiques educatives locals amb polítiques educatives estatals sustentades en lògiques centralitzadores, que al mateix temps es combinen amb polítiques educatives globals (en el nostre cas, eurocèntriques) de marcat caràcter liberal o neoliberal en les seues manifestacions més extremes. D'altra, per una dinàmica reformista «d'alta intensitat», que ha tingut com a un dels efectes més notables el «debilitament natural» de la reforma educativa, en un sentit de pèrdua de la capacitat de canvi i de transformació d'aquesta. Quan açò succeeix en el terreny de les

reformes educatives és, d'altra banda, un reflex del paper legitimador de polítiques educatives en aliança amb la disminució (o dimissió progressiva del paper) de l'Estat.

Una il·lustració d'aquesta naturalització, a escala local, la trobem en la Federació d'Associacions de Mares i Pares d'Alumnes de València (FAPA-València) que, poc abans de les últimes mesures reformistes del mes de maig decretades pel govern, alertava del desmantellament de l'escola pública amb l'excusa de la crisi econòmica: un fenomen, que al judici d'aquesta Federació, no és nou, sinó que més bé obeeix a un procés que se n'ha anat construint en el temps i al que les comunitats educatives s'han anat acostumant durant molts anys.

No ens pareix equívoca la valoració d'aquesta associació perquè, de fet, en els últims temps les reformes polítiques del sistema educatiu «ens han acostumat» a un tipus de vocabulari que no amaga la seua connotació mercantil i també privatitzadora. «Competència», «qualificació», «flexibilitat», són termes d'una deriva conceptual que en els temps de crisi s'ha transformat en «racionalització», «eficiència de l'oferta acadèmica» i «austeritat econòmica». Alguns exemples pràctics del caràcter performatiu d'aquesta tendència els hem analitzat en línies precedents junt amb el procés d'expansió del sistema educatiu des de l'inici de la democràcia.

En l'actualitat, tanmateix, la inèrcia d'aquest procés de canvis adquireix la seua versió més aguda. Si ens situem en el punt de mira de l'equitat i la cohesió social, l'educació, no pot avaluar-se exclusivament en termes d'eficiència, en relació al cost econòmic que suposa, sinó que s'hauria de fer en termes de valor social (Montané et al., 2011). I mentre escrivim aquest article, des del Ministeri d'Educació s'han aprovat unes «mesures urgents de racionalització de la despesa pública l'àmbit educatiu» arrellegades en el Reial Decret-Llei 14/2012 de 20 d'abril. Aquest Reial Decret-Llei té, al mateix temps, valor simbòlic i performatiu, marca un punt d'inflexió i introdueix un gir educatiu més en la tendència analitzada en aquest article. Suposa un canvi radical de model en la concepció del sistema educatiu que, fins a la seua publicació, venia sus-

tentant-se en el principi d'igualtat d'oportunitats, i que ara ho substitueix per principis meritocràtics. En la pràctica el decret castiga a les famílies amb menys possibilitats econòmiques, penalitza severament al professorat fent més precàries les seues condicions laborals i dóna legitimitat a un programa sistemàtic de deteriorament de la xarxa pública d'educació. Les mesures de retall que aplica el Ministeri faran caure la inversió en educació del 4,9% —una xifra que ja estava per davall de l'europea— al 3,9% del PIB. Ara bé, aquest retall, lluny de garantir una major qualitat educativa, suposa una greu lesió a un dels drets socials —el de l'educació— que configuren l'estat del benestar.

De moment, les mesures urgents que tanquen el decret han suscitat el rebuig de la comunitat educativa i de la ciutadania, provocant la primera vaga unitària en educació —des del nivell d'educació infantil fins a l'educació superior— en la història de la nostra democràcia.

Afirmava Josep Fontana en una recent conferència pronunciada en la Universitat de València que «el futur és un país estrany».³ El País Valencià va deixar fa temps de ser un «país perplex» per a anar practicant, gradualment, una política «sense complexos», guiada per una orientació privatitzadora. Una política en què l'educació ha anat transformant la seua funció principal de dret social cap a un paper subsidiari com a servei, com a mercaderia o objecte de consum educatiu. És aquest un paisatge estrany, desarborat, que arrasa amb el passat i ens acosta a un futur incert; un paisatge que, de moment, deixa a una majoria de població a la intempèrie, tan desprotegida com desconcertada. Una vegada més, les profecies que van començar a invocar-se fa dos dècades sobre el nostre sistema educatiu estan mostrant el seu autocompliment.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ANAYA, G. et al. (2002). «La quiebra del sistema dual en el sistema educativo del País Valenciano: algunas reflexiones desde la sociología de la educación», *Arxius de Ciències Socials*, 7: 275-299.
- CARABAÑA, J. (2007). «La concentración de inmigrantes en los centros escolares». En J. GIRÓ MIRANDA (Coord.) *.XXI: la educación en un tiempo de cambio social acelerado. XII Conferencia de sociología de la educación*. Logroño, 14 y 15 de septiembre de 2006 [Recurso electrónico].
- COMITÉ ECONÓMICO I SOCIAL DE LA COMUNITAT VALENCIANA [CES]. (2010). *Memòria sobre la situació socioeconòmica i laboral de la Comunitat Valenciana, any 2010*.
- CONSEJOS SOCIALES DE LAS UNIVERSIDADES PÚBLICAS VALENCIANAS (2010). *Universidad sociedad más cerca, 2000/2010*.
- CONFERENCIA DE RECTORES DE LAS UNIVERSIDADES ESPAÑOLAS [CRUE]. (2010). *La universidad española en cifras 2010*.
- CONSELLERIA DE EDUCACIÓN (2010). *Plan Plurianual de Financiación del sistema universitario público valenciano, 2010-2017*.
- FERNÁNDEZ ENGUITA, M. (2011). «Del desapego al desenganche y de este al fracaso escolar». *Revista de la Asociación de Sociología de la Educación*, 4 (3) 2011.
- HERNÁNDEZ, F. J. (2000). «Notes sobre el sistema educatiu valencià» en NINYOLES, R. L. (ed.) *La societat valenciana: estructura social i institucional*. Alzira, Bromera.
- (2008). «Tradición y Modernidad en las Políticas Educativas en España: una revisión de las últimas décadas», en A. TEODORO (org.), *Tempos e andamentos nas políticas de educação*. Brasília, Liber Livro, pp. 65-103.
- INSTITUTO NACIONAL DE CALIDAD Y EVALUACIÓN (1998), *Diagnóstico general del sistema educativo: avance de resultados*. Madrid. Ministerio de Educación.
- INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA [INE]. *Estadística de la Enseñanza Universitaria en España (2000-2010)*. Disponible a: <<http://www.ine.es>>.
- MINISTERIO DE EDUCACIÓN [ME] (2010), *Evaluación general de diagnóstico 2009. Educación Primaria. Cuarto curso. Informe de resultados*. Madrid, Ministerio de Educación,

³ Conferència del 3 de maig de 2012 per Josep Fontana sota el títol «El futur és un país estrany. Crisi econòmica i canvis socials».

- Instituto de Evaluación. Disponible a: <<http://www.educacion.gob.es/evaluacion.html>>.
- (2011a). *Evaluación general de diagnóstico 2010. Educación secundaria obligatoria. Segundo curso. Informe de resultados*. Madrid, Ministerio de Educación, Instituto de Evaluación. Disponible a: <<http://www.educacion.gob.es/evaluacion.html>>.
- (2011b). PISA-ERA 2009. Programa para la Evaluación Internacional de los alumnos. OCDE informe español. Madrid, Ministerio de Educación, Instituto de evaluación. Disponible a: <http://www.educacion.gob.es/evaluacion.html>
- (2011c). *Datos y Cifras del Sistema Universitario Español 2011-12*. Disponible en: <<http://www.educacion.gob.es>>.
- (2012). *Estadísticas de la Educación. Enseñanzas no Universitarias. Alumnado matriculado. Principales series*. Disponible en: <<http://www.educacion.gob.es>>.
- (2012). *Estadísticas de la Educación. Enseñanzas no Universitarias. Centros y servicios educativos*. Disponible en: <<http://www.educacion.gob.es>>.
- (2012). *Estadísticas de la Educación. Enseñanzas no Universitarias. Estadística del profesorado*. Disponible en: <<http://www.educacion.gob.es>>.
- MINISTERIO DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE [MECD] (2012). *La contribución socioeconómica del sistema universitario español*. Disponible en: <<http://www.educacion.gob.es>>.
- MONTANÉ, Alejandra (coord.) et al. (2011). *Políticas de cohesión y equidad de la educación superior. Informe nacional*. Disponible en: <<http://roderic.uv.es/handle/10550/23135>>.

